

Behind the Sun

Filmen belyser det kulturella förtryckets mekanismer och destruktiva natur, men också vad kärlek och osjälvisk uppoffring kan åstadkomma. Den beskriver två bröders kamp för frigörelse från hemmet där föräldrarna sitter fast i föräldrade mönster. Den yngre brodern Pacu är även filmens berättare och centralgestalt.

Rekommenderad från:
åk 9 & gymnasiet

En filmhandledning av
KRISTOFFER RUDBERG

Handling

Brasilien, 1910. På en liten enslig sockerplantage bor familjen Breves bestående av mor, far och två bröder. Den yngste brodern Pacu är den som berättar historien. De lever på att producera råsocker på ett gammalt och traditionellt sätt, vilket innebär hårt manuellt arbete. Deras liv är fokuserat på det dagliga och slitsamma arbetet på gården.

På ett klädstreck hänger en blodig skjorta som fladdrar i vinden. Den har tillhört Inacio Breves, den mördade sonen och tredje brodern. Skjortans blodfläckar har med tiden gulnat, vilket är signalen på att det är dags att hämnas. Familjen Breves ligger nämligen i blodsfejd med släkten Ferreiras, vilket har sin grund i en mångårig kamp om jorden.

Verktyget för hämnden är Tonio, den äldre brodern. Fadern poängterar att det är hans plikt att döda sin brors baneman. Pacu, den yngre brodern, ställer sig alltmer tvivlande till det meningsfulla i att döda varandra. Det är en känsla som även har sin grund i en oro och kärlek till den äldre brodern. Han minns även hur den äldre brodern Inacio mördades när han utförde sin "plikt". Det är ett begynnande tvivel, som snabbt kvävs av den dominerande fadern. Tonio ger sig av med sitt gevär med syftet att utföra sitt blodiga dåd. Han lyckas också skjuta ihjäl sin brors mördare.

Vid den efterföljande begravningsvakan besöker Tonio och hans far de sörjande. De visar tillbörlig respekt för den döde, och patriarken i det Ferreirska hushållet faller en dödsdom över Tonio. Den ska inte verkställas direkt, utan Ferreiras följer samma praxis som Breves, vilket innebär att de hänger ut den mördades blodiga skjorta i avvaktan

"Behind the Sun" handlar om frihet och förtryck i en familj bunden vid förlegade traditioner.

att blodet ska gulna. När det inträffar, vilket det alltid gör, är hämndens timma slagen. Dödshotet över Tonio manifesteras genom att han får en svart bindel fäst runt armen, en situation som dock inte förändrar det dagliga arbetet på sockerplantagen. Dagarna har sin gilla gång.

En dag kommer en man och en kvinna, Salustiano och Clara, med häst och vagn på den lilla vägen i närheten av den ensliga gården. De har åkt vilse och frågar efter vägen till den närliggande byn. Pacu visar dem villigt vägen och får en bok som tack. Boken och mötet med de två leder till att Pacu börjar fantisera om en sjojungfru som ska komma och hämta honom. Dessa fantasier irriterar föräldrarna eftersom Pacu allt oftare sitter sysslolös och funderar på sin sjojungfruberrättelse. Modern insisterar på att han ska "glömma bort" fantasierna, medan fadern slutligen använder en mer handgriplig metod – han tar helt enkelt boken ifrån honom.

Pacu kan inte låta bli att skryta om mötet för Tonio och han menar, inspirerad av sina egna fantasier, att Clara är en sjojungfru. Pacu visar även boken, som är av begränsat värde för dem eftersom de inte kan läsa. Boken är dock viktig för Pacu, eftersom det finns bilder i den, vilket inspirerar hans fantasier. Tonio är road av Pacus förtjusning och entusiasm, men får reda på sanningen om Claras yrke, när han lämnar råsocker

till grossisten i den närliggande byn. Det visar sig att Clara och Salustiano är cirkusartister på turné.

Claras och Salustianos fria liv utövar en stark lockelse på bröderna. Nyfikenheten leder till att bröderna smyger iväg till en cirkusföreställning där de låter sig förhäxas av Claras konster på scenen. Utflykten bestraffas hårt av fadern eftersom han anser att cirkusbesöket vittnar om en brist på respekt för familjen, både de döda och nu levande. Han misshandlar Tonio.

Faderns bestraffning aktualiserar det förtryck som existerar i familjen, och Pacu ber enträget att Tonio ska lämna hemmet. Tonio ger sig också iväg med cirkusartisterna på deras turné. Under resan blir Clara och Tonio alltmer fästa vid varandra, vilket Salustiano märker. Han blir djupt oroad, eftersom han känner till blodsfejden och vet vad den svarsta armbindeln innebär.

Samtidigt väntar familjen Ferreiro på att blodet på skjortan ska gulna. Vid ett tillfälle föreslår en ung medlem i familjen att de ska döda alla i det Breveska hushållet. Det tillbakavisas kategoriskt av patriarken som menar att det är en gärning som skulle leda till evig fördömmelse, i det här livet som i det nästa. Slutligen, en dag, har blodet gulnat och det Ferreirska hushållet sänder iväg sin mördare.

Det sker vid en tidpunkt då Tonio lämnat sina vänner och återvänt till hem-

met. Fadern poängter att tidsfristen är ute och att Tonio måste vara försiktig. Clara har inte lämnats opåverkad av bekantskapen med Tonio och hennes varma känslor för honom resulterar i okoncentrerade uppträdanden under cirkusföreställningarna. Hon klarar inte av situationen utan lämnar cirkusen för att söka upp Tonio.

Tonio och Clara har ett hett kärleksmöte i ett redskapskjul på gården, samtidigt som den av Ferreira utsände mördaren sätter sig på lur utanför Breves egendom i väntan på sitt offer. Pacu ser Clara lämna Tonio och han går fram till den sovande Tonio. Han ser armbindeln ligga på marken, vilken han tar och fäster runt sin egen arm. Han tar på sig sin hatt och traskar planlöst iväg, ivrigt funderande på sin sjöjungfrufantasi.

Tonio vaknar till av en knall, och han inser instinktivt vad som hänt. Han rusar iväg, men är för sent ute. Pacu har fallit offer för mördarens kulor. Det slutliga offret är gjort, och Tonio lämnar sitt hem och sina gråtande föräldrar, som nu insett blodsfejdens meningslöshet. Han tar sig till havet, ett hav som utövat en sån lockelse på den yngre brodern.

Miljö och personbeskrivningen

Ett utmärkande och viktigt drag i filmen är miljön och personbeskrivningen. *Behind the Sun* kännetecknas av ett statiskt tillstånd, i form av familjens liv på gården, där den dramatiska framåt rörelsen består av brödernas frigörelse.

Handlingen utspelas till stor del på en enslig gård, vilket skapar en isolerad stämning. Livet på gården kännetecknas av ett hårt och repetitivt arbete med råsockerframställning, där tid för rekreation och fritid är en bristvara. Det enda tillfälle då bröderna får en lugn stund tycks vara vid sängdags, vilket är tillfällen då deras relation presenteras och utvecklas.

Personerna är klart utmejslade, med tydliga karaktärsdrag, individerna i familjen har väldigt tydliga roller och funktioner i dramat. Eleverna bör exempelvis ha en ganska klar bild av vad fadern representerar efter att ha sett filmen. Persongalleriet har även en intressant mix av mer introverta personer, som Tonio och modern, och mer extroverta och drivande personer i form av Pacu och fadern.

Fadern är en mycket dominerande person, men modern är möjligtvis än mer intressant med tanke på att hon är så motsägelsefull. Hon är mildt förtryckande, men samtidigt ser man tecken på

ett ifrågasättande av den rådande situationen.

★ En lämplig strategi att tillämpa i en diskussion kring relationer och karaktärer kan vara att utgå från en persons synvinkel. Hur ser exempelvis filmens berättare Pacu på sin bror Tonio, cirkusartisterna och föräldrarna? Finns det någon skillnad i hans attityd mot de olika personerna? Om så, varför?

★ Försök beskriv livet på gården. Hur gestaltas det dagliga livet på gården?

Föräldrarevolt

Bröderna lever i en tuff och slitsam värld. Den tidpunkt vi träder in i handlingen är när bröderna börjar ifrågasätta och lösgöra sig från hemmet. Detta lösgörande består ofta av ett uppror mot föräldrarna, deras liv och ideal; en föräldrarevolt. Situationen i filmen är extrem, men det universella temat gör att eleverna lätt kan relatera till brödernas situation.

Det är en infallsvinkel som gör den yngre brodern Pacu till en central gestalt i filmen. Han är viktig inte endast som en katalysator och stöd för den äldre broderns frigörelse, utan som föremål för en mental, om inte faktisk, frigörelse. Pacu ägnar sig åt en mental flykt, i kontrast till den äldre broderns mer fysiska dito. Pacus flykt kännetecknas av en kamp mellan en kulturellt fattig miljö och en strävan efter fantasi och, i viss mån, bildning. Denna motståndning inleds när Pacu får boken av Clara, vilket ger ett incitament till hans fantasier om sjöjungfrun. Han sitter allt oftare sysslolös och fantiserar om sjöjungfrun som ska komma och hämta honom, något som gör honom entusiastisk. Han talar högt och gestikulerar för sig själv, där han sitter. Hans föräldrar reagerar negativt och hemfaller åt repressiva åtgärder. När han förklarar för modern att han har svårt att minnas berättelsen, insisterar hon på att han ska glömma den. Fadern tar helt enkelt boken ifrån honom.

Att såsom Pacu drömma sig bort är ett vanligt tema inom film- och litteraturhistorien, där fantasin ses som en utväg ur den intellektuellt och kulturellt fattiga uppväxtmiljön.

★ Hur söker Pacu och Tonio sin frigörelse från hemmet och föräldrarna? Försök finna eventuella likheter och skillnader mellan deras olika motiv och vägar för frigörelse.

★ Vad representerar Pacus bok, samt hans fantasi om sjöjungfrun? Varför

reagerar föräldrarna så starkt mot Pacus fantasier? Pacu får svårt att minnas sin berättelse efter att fadern tagit boken. Hur tolkar ni det?

★ Vidga gärna resonemanget till en diskussion kring revolter på ett generellt plan. Vad motiverar föräldrarevolter överhuvudtaget? Är revolter till och med nödvändiga för en persons utveckling? Försök finna skillnader respektive likheter mellan revolten i filmen och ett föräldrauppror i dagens Sverige.

Blodsfejden

En scen som eleverna möjligtvis reagerar på är begravningsvakan, då Tonio dyker upp och betygar sin aktning för den döde. Det kan tyckas vara perverterat i våra ögon, eftersom han är mördaren. Varför sliter de sörjande honom inte i stycken? (Det bör noteras att hatet visas implicit i scenen i form av de blickar som riktas mot Tonio.) De anhörigas lugn beror på den kulturella företeelse som de båda familjerna är involverade i; alltså blodsfejden. Det är en strikt ritualiserad verksamhet med många oskrivna regler och förordningar. Det uppseendeväckande i denna scen är blodsfejdens iögonfallande "normalitet", det vill säga att mordet ses som en integrerad och normal del av de båda familjernas liv. Det begås mord mellan familjerna, men för övrigt är relationen mellan släkterna välordnad.

Blodsfejden är viktig för berättelsen, eftersom den är katalysator för brödernas kamp för frigörelse. Här ska endast tecknas några aspekter som kan ses som underlag för en vidare diskussion.

En viktig scen för förståelsen av blodsfejden äger rum i det Ferreirska hushållet, där en ung hetssporre framkastar förslaget att vid den stundande blodshämnden ska alla i det Breveska hushållet mördas, som en slags drakonisk lösning på konflikten mellan familjerna. Patriarken reagerar starkt mot detta förslag och påpekar att en sådan gärning skulle leda till evig fördömelse. Det svar han ger kan förstås med hjälp av det tema som dominerar blodsfejden, vilket är ekvationstänkande och återställande av ordning. När en man mördas ur en av familjerna blir det en obalans i ekvationen, vilket kan återställas genom att mördaren dödas. Det blir som en ekvation där en död kvittas mot en annan.

En förståelse kan även uppnås genom en analys av middagsscenerna, där fadern instruerar sin son Tonio i blodsfejdens alla regler och förordningar. Det är under dessa scener som betyendet rättfärdigas. Ett exempel är när

fadern påpekar att mordandet ska ses som en plikt med syftet att upprätthålla familjens heder. Han poängterar att han själv gjort det som krävs av honom, och att det nu är Tonios tur att axla ansvaret för familjen. Verksamhetens betoning på plikten har en viktig följd, i form av tvång. Det innebär att mordandet ses som en verksamhet som måste göras.

Det beklämmande och fruktansvärda är att denna typ av "barbarisk" kulturell företeelse inte endast hör till fiktionens värld, utan i hög grad är en realitet. Det mest aktuella exemplet på en nutida förtryckande tradition är hedersmordet. Ett typexempel på hedersmord är en familj som mördar sin dotter, eftersom det är deras plikt att återställa familjens förlorade heder. Hennes "brott" består nämligen i att hon ägnat sig åt ett leverne eller beteende som i familjens ögon reducerar deras heder.

★ Hur framställs blodsfejden i filmen? Vad kännetecknas den av? Varför är det så svårt att frigöra sig från en kulturell tradition?

★ Det är viktigt att diskutera orsaken eller motiven till att blodsfejder upprätthålls. Varför består blodsfejden? Ett tips för besvarandet av denna fråga är att studera faderns handlingar och beteende, samt familjens ekonomiska och sociala situation.

★ Vidga gärna resonemanget till fenomenet hedersmord. Hur ska man bekämpa en kulturell företeelse som hedersmord? Utbildning? Lagstiftning? Attitydförändring? Ska vi överhuvudtaget iklä oss rollen som (imperialistiska) kulturspridare, med uppdrag att bekämpa andra kulturens "barbariska" traditioner?

Filmspråket

Filmens språk består av en avskalad och enkel, men likväl vacker, estetik. Det förstärks av den ödsliga natur som filmen utspelas i. Ett dominerande verktyg som filmskaparen använder är den återkommande symbolen med cirkeln. Det kan ses i oxarnas arbete vid sockerrörspressen, där de vandrar runt, runt. Det är deras muskelstyrka som håller pressen igång. Det skapar en enkel innebörd, den som vandrar runt i en cirkel uppnår ingen förnyelse, utan trampar i gamla fotspår.

Ett ytterligare exempel på cirkeltematiken är när familjemedlemmarna, särskilt Tonio och fadern, är tvungna att resa till den närliggande byn för

Pacu ser upp till sin storebror Tonio.

att bedriva handel. De använder häst och vagn, och de färdas på en sliten grusväg. På ett ställe delas den lilla grusvägen i två mindre vägar, som går åt olika håll. Vid alla tillfällen väljer familjen att färdas på den vänstra vägen, mot byn. Detta beteende bryts i slutet av filmen, då Tonio väljer den högra vägen, den mot havet. Detta symboliserar ett slutgiltigt brott mot traditionen, han har äntligen lyckats frigöra sig från cirkeln.

Själva filmens dramaturgi är även den cirkelformad med det inledande "slutet".

★ Diskutera filmens form. Vilka fördelar respektive nackdelar finns med visuella hjälpmedel som symboler? Vilken poäng kan vinnas med att presentera teman visuellt?

Regissören Walter Salles använder visuella knep för att appellera till känslor och för att väcka vissa stämningar hos åskådaren. Ett exempel är när Tonio gungar, och där filmbilderna domineras av närbilder på Tonios ansikte, som verkar spegla en känsla av frihet. Det speglar inte endast en frihetskänsla, utan belyser även visuellt Tonios starka önskan om att få lämna den förtryckande tillvaron på gården, om så bara för en stund.

★ Försök finna egna exempel i filmen där känslor och stämningar skapas med hjälp av visuellt konstruerade scener, snarare än ord.

Ett tema är filmens likheter med sagan och dess konventioner. Detta kan ses i filmens enkla form, både gällande miljö som personbeskrivningen, samt dess återkommande teman. Ett exempel är filmens karaktärer som snarare framställs som arketyper än komplexa

karaktärer. Det betyder inte att individerna saknar intressanta och mångbottnade känsloliv, men det är deras arketyppiska roll som är viktigast för historien. Två tydliga exempel är fadern, vars roll i historien är den av tyrannen, samt Clara i rollen som skönheten som kommer till byn. Även filmens historia har klara influenser från sagans värld, vilket bland annat kan ses i brödernas levnad under och slutliga uppbrott mot tyrannen, fadern. Sagans tematik eller grundproblem är också ofta enkel, vilket även filmen är ett bevis på.

★ På vilka sätt kan man tala om filmen som en saga? Vilka konventioner från sagans värld använder regissören Walter Salles i skapandet av sin film?

PRODUKTIONSUPPGIFTER

Brasilien, Schweiz, Frankrike, 2001

Manus: Walter Salles, Sergio Machado, Karim Ainouz

Regi: Walter Salles

Foto: Walter Carvalho

Klippning: Isabelle Rathéry

Musik: Antonio Pinto

I ROLLERNA

Fadern – José Dumont

Modern – Rita Santoro

Pacu – Ravi Ramos Lacerda

Tonio – Rodrigo Santoro

Clara – Flavia Marco Antonio

Salustiano – Luiz Carlos Asconcelos

TEKNISKA UPPGIFTER

Speltid: 92 minuter.

Bildformat: 2:35:1 (Scope)

Ljud: Dolby SR-D

Censur: Från 11 år.

Svensk premiär: 25 oktober 2002

DISTRIBUTION

Buena Vista Int., Box 5631, 114 86 Stockholm. Tel: 08-555 44 500, fax: 678 81 36